

Sygn. akt I UK 165/10

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 grudnia 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Korzeniowski (przewodniczący)

SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z odwołania Zakładu Usługowego "O." Spółki jawnej [...] przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych z udziałem zainteresowanej T. G. o ubezpieczenie wypadkowe, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 13 grudnia 2010 r., skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 21 grudnia 2009 r.,

1. oddala skargę

2. zasądza od wnioskodawcy na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych kwotę 120 zł (sto dwadzieścia) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 21 grudnia 2009 r. Sąd Apelacyjny Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację Zakładu Usługowego "O. " od wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 1 lipca 2009 r., oddalającego odwołanie skarżącego od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, i stwierdzającej podleganie obowiązkowi ubezpieczenia wypadkowego przez T. G., wykonującą na rzecz spółki umowę zlecenia w okresie od dnia 11 lutego 2002 r. do dnia 31 października 2007 r. Sąd drugiej instancji przejął ustalenie, że spółka powierzyła T. G., w ramach umów zlecenia zawartych w dniu 1 stycznia 2006 r. i w dniu 11 lutego 2002 r. oraz 4 aneksów do tych umów, wykonywanie prac porządkowych na terenie budynku oraz utrzymania czystości w jego okolicy, a w zimie - także odśnieżanie chodników, objętych umową między spółką a spółdzielnią mieszkaniową zlecenia prowadzenia prac porządkowych, kompleksowego utrzymania czystości w budynkach oraz pielęgnacji terenów zielonych. Wykonująca te czynności, zainteresowana – jako gospodarz domu – nie miała określonego czasu pracy, a była wrywkowo kontrolowana przez przedstawicieli spółki oraz administracji spółdzielni pod kątem poprawności wykonania obowiązków.

W tym stanie faktycznym Sąd drugiej instancji, uwzględniając regulację art. 12 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.) wyrażającą zasadę o podleganiu obowiązkowo ubezpieczeniu wypadkowemu przez tych tylko zleceniobiorców, którzy wykonują zlecenie w siedzibie lub miejscu prowadzenia działalności zleceniodawcy, wskazał, że sporne pojęcie „miejsce prowadzenia działalności" ma na aspekt terytorialny oraz substrat materialny i organizacyjny (np. zgromadzenie środków do produkcji czy świadczenia usług, wydawanie poleceń lub wskazówek odnośnie do ich wykonania). Uwzględniając te czynniki stwierdził, że miejscem wykonywania działalności, którą w tym przypadku było świadczenie usług związanych z utrzymaniem czystości na terenie stanowiącym przedmiot zarządu spółdzielni mieszkaniowej, a określonym w zawartej umowie zlecenia, jest miejsce wykonywania umowy zlecenia przez zainteresowaną; na gruncie art. 12 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych miejsce świadczenia pracy przez gospodarza budynku jest miejscem prowadzenia działalności przez zleceniodawcę. Działalność spółki – określona jako przedmiot działalności gospodarczej spółki – wykonywana

jest co do zasady w wielu miejscach (tereny zielone, sprzątane obiekty), w związku z czym wykonywane w ramach niej prace charakteryzują się brakiem ścisłego nadzoru i podporządkowania polegającego na stałym przebywaniu zleceniobiorców pod ścisłą kontrolą zatrudniającego, jednak przy przyjęciu odmiennej interpretacji, umowy zlecenia zawierane przez tego rodzaju zleceniodawcę nigdy nie rodziłyby obowiązku podlegania ubezpieczeniu wypadkowemu. Nie jest więc – w ocenie Sądu drugiej instancji – istotny z tego punktu widzenia brak sprawowania nadzoru nad pracami zleceniobiorcy, zważywszy że tym właśnie różni się umowa zlecenia od umowy o pracę. Nie można twierdzić, że gospodarze domów pozostawali poza kontrolą i nadzorem spółki, gdyż z charakteru umów zawieranych przez spółkę ze wspólnotami lub spółdzielniami, a następnie umów zlecenia z gospodarzami domów wynika, że spółka ponosiła całą odpowiedzialność za ich wykonanie wobec wspólnot i spółdzielni; to spółka zobowiązana była do egzekwowania określonych umowami obowiązków wobec zleceniobiorców. Sąd drugiej instancji pominął również, że główną działalnością spółki miało być zajmowanie się terenami zielonymi, a umowy dotyczące sprawowania funkcji gospodarzy domów miały charakter dodatkowy lub marginesowy w stosunku do głównej działalności. Uznał też, że podniesiony w apelacji zarzut ewentualnego wprowadzenia spółki w błąd przez organ rentowy co do niepodlegania ubezpieczeniu wypadkowemu zleceniobiorców w przypadku umów zawieranych z gospodarzami domów, jak i faktycznej niemożliwości złożenia do ZUS wniosków i deklaracji dotyczących tych umów, nie wpływa na sam fakt podlegania ubezpieczeniu wypadkowemu, a tylko na zakres odpowiedzialności płatnika składek.

Skarga kasacyjna ubezpieczonego Zakładu Usługowego „O.” wniesiona co do części wyroku, w którym Sad Apelacyjny oddalił apelację, została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego - art. 12 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2009 roku zarówno przez błędną wykładnię, jak i niezastosowanie wynikające z nieuzasadnionego przyjęcia, że powierzenie świadczenia określonych usług na rzecz zleceniobiorcy zainteresowanej T. G. jest równoznaczne z „rozciągnięciem” miejsca wykonywania działalności spółki na miejsce wykonywania usługi, mimo że skarżąca nie miała kontroli nad wykonywaniem usług i mogły być one wykonywane

w dowolnym czasie. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i jego zmianę przez orzeczenie, że T. G. nie podlegała obowiązkowo ubezpieczeniu wypadkowemu w okresie od dnia 11 lutego 2002 r. do dnia 31 października 2007 r., lub o jego uchylenie w tej części, a także uchylenie wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej lub drugiej instancji. Skarżący argumentował, że traktowanie w każdym wypadku miejsca wykonywania usług przez zleceniobiorcę jako miejsca prowadzenia działalności przez zleceniodawcę prowadzi do uznania art. 12 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych za normę pustą, nie obejmującą swym zakresem nawet tych zleceniobiorców, którzy mieliby świadczyć usługi poza miejscem prowadzenia działalności przez zleceniodawcę, podczas gdy cel tego przepisu sprowadza się do uznania, że przewidziane nim wyłączenie dotyczy tylko usług zleczanych poza miejsce, w którym zleceniodawca ma swoją strukturę osobową, organizacyjną i materialno-sprzętową. W ocenie skarżącego, ustawodawca – ustanawiając obowiązkowe ubezpieczenie wypadkowe – zakładał, że zleceniobiorca świadczy usługi pod bezpośrednim nadzorem zleceniodawcy odpowiedzialnego za zapewnienie mu bezpiecznych warunków pracy. Okoliczności te nie zachodzą, gdy zleceniodawca nie stworzył struktur organizacyjnych pozwalających na sprawowanie tego rodzaju kontroli, a jednocześnie zleceniobiorca ma pełną swobodę w decydowaniu o czasie i sposobie realizacji powierzonych mu zadań. Odwołując się do wykładni historycznej, skarżący podkreślił równoczesne wejście w życie ustaw o systemie ubezpieczeń społecznych i ustawy – Prawo działalności gospodarczej, sugerując odwoływanie się przy interpretacji pojęcia „miejsca prowadzenia działalności” do unormowania art. 11 ustawy z dnia 19 listopada 1999 r. (Dz.U. Nr 101, poz. 1178 ze zm.), wiążącego miejsce działalności gospodarczej ze stałym miejscem jej prowadzenia i adresem, pod którym znajdował się substrat materialny przedsiębiorcy. Wskazał, że przepisy art. 5 pkt 4 i art. 49 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (jednolity tekst – Dz.U. z 2007 r., Nr 155, poz. 1095 ze zm.) podobnie operują pojęciem „głównego miejsca prowadzenia działalności” i odnoszą je do pewnej struktury organizacyjnej i substratu materialnego przedsiębiorcy. Skarżący odwołał się także do dorobku orzeczniczego ETS,

ukształtowanego na bazie postanowień obowiązującej w okresie objętym sporem VI Dyrektywy Rady UE 77/3888 EWG.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wykładnia art. 12 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych uchylonego ustawą z dnia 24 kwietnia 2009 r. (Dz.U. Nr 71, poz. 609) z dniem 1 stycznia 2010 r. była przedmiotem orzeczeń Sądu Najwyższego (por. wyroki z dnia 20 maja 2008 r., II UK 291/07, OSNP 2009, nr 17-18, poz. 242 oraz z dnia 6 października 2009 r., II UK 40/09, niepublikowany). Wskazano, że przepis ten odnosi się do dwóch sytuacji wyłączających podleganie ubezpieczeniu wypadkowemu, które – mimo użycia spójnika „lub” – mają znaczenie koniunkcyjne z tą konsekwencją, że obowiązkowi ubezpieczenia wypadkowego podlegają zleceniobiorcy wykonujący pracę poza siedzibą zleceniodawcy, ale w obrębie miejsca prowadzenia jego działalności. Takie stanowisko zajął też Sąd Najwyższy przy rozpoznawaniu skarg kasacyjnych Zakładu Usługowego "O." od wyroków Sądu Apelacyjnego, stwierdzających podleganie obowiązkowi ubezpieczenia wypadkowego przez zleceniobiorców wykonujących na rzecz spółki umowy zlecenia w zakresie prac porządkowych na terenie budynków krakowskich spółdzielni mieszkaniowych (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2009 r., I UK 135/10 oraz z dnia 3 grudnia 2010 r., I UK 187/10 oraz postanowienia z dnia 23 listopada 2010 r., I UK 260/10, I UK 261/10).

W orzeczeniach tych Sąd Najwyższy stwierdził, że celem obowiązującego do dnia 31 grudnia 2009 r. unormowania art. 12 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych było wyłączenie z obowiązkowego ubezpieczenia wypadkowego tylko tych zleceniobiorców, którzy wykonywali zlecenie poza siedzibą zleceniodawcy i jednocześnie poza miejscem prowadzenia przez niego działalności, rozumianym jako mające substrat materialny miejsce rzeczywistego realizowania zadań objętych przedmiotem działalności zleceniodawcy. Sąd Najwyższy uznał za niezasadne zarzuty skarżącej spółki dotyczące ograniczenia pojęcia „miejsca prowadzenia działalności” do miejsca jej głównej działalności, przyjmąwszy że w rozumieniu art. 12 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w grę

wchodzi jakakolwiek działalność objęta przedmiotem określonym w ewidencji, niezależnie od tego, w jakim pozostaje stosunku do ogółu zadań realizowanych przez przedsiębiorcę. Oceniał, że wykładnia systemowa art. 12 ust. 1 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 4 oraz art. 13 pkt 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych prowadzi do wniosku, iż zleceniobiorcy z racji podlegania obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z zasady podlegają też obowiązkowo ubezpieczeniu wypadkowemu od dnia oznaczonego w umowie zlecenia jako dzień rozpoczęcia wykonywania pracy do dnia rozwiązania lub wygaśnięcia umowy, a więc przez cały czas istnienia związanego z realizacją kontraktu ryzyka wypadkowego.

Art. 12 ust. 3 ustawy, regulujący problematykę wyłączenia zleceniobiorców z ubezpieczenia wypadkowego, stanowił wyjątek od tej reguły i jako przepis szczególny powinien być interpretowany ściśle, z uwzględnieniem celu wyłączenia z obowiązkowego ubezpieczenia wypadkowego jedynie tych zleceniobiorców, w stosunku do których zleceniodawca nie miał wpływu na warunki wykonywania przez nich pracy. Taka sytuacja miała zaś miejsce, gdy praca świadczona była poza jego siedzibą oraz poza miejscem prowadzenia przez niego działalności. Jeśli natomiast zleceniobiorcy realizowali swoje zadania w siedzibie zleceniodawcy lub wprawdzie poza tą siedzibą, ale w miejscu prowadzenia przez niego działalności, to podlegali obowiązkowo ubezpieczeniu wypadkowemu, ponieważ zleceniodawca miał wówczas możliwość stworzenia takich warunków wykonywania tej pracy, w których ryzyko ubezpieczenia wypadkowego mogło być przez niego przyjęte.

Sąd Najwyższy stwierdził, że wyłączeniu z obowiązkowego ubezpieczenia wypadkowego podlegali tylko ci zleceniobiorcy, którzy wykonywali pracę poza siedzibą zleceniodawcy i jednocześnie poza - mającym swój substrat materialny - miejscem prowadzenia przez niego działalności, rozumianym jako wyznaczone im miejsce rzeczywistego realizowania zadań wchodzących w zakres przedmiotu tejże działalności. W sytuacji gdy, wykonując - w ramach kontraktów zawartych ze spółdzielniami mieszkaniowymi - wynikające z wpisu do rejestru usługi porządkowe, stanowiące przedmiot prowadzonej działalności, Zakład Usługowy „O.” wyznaczył w umowie zlecenia konkretne miejsce wykonywania przez zleceniobiorcę pracy (określony obiekt) i pracę tę organizował, określając rodzaj i częstotliwość

zleconych czynności związanych z utrzymaniem tego obiektu we właściwym stanie, oraz - będąc do tego zobowiązany umową z kontrahentem - kontrolował rzetelność świadczonej usługi, to mimo zachowania przez zleceniobiorcę pewnej swobody w dysponowaniu czasem pracy i wyborze sposobu realizacji zadań, nie została spełniona negatywna przesłanka podlegania przez niego ubezpieczeniu wypadkowemu, wynikająca z art. 12 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

Sąd Najwyższy, podzielając ten pogląd, orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).